

Anna Siwik

Kraków

Emigracyjna wizja socjalizmu

Ruch socjalistyczny w Polsce miał bogate tradycje sięgające lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX wieku. Do 1939 roku Polska Partia Socjalistyczna należała do jednych z największych czterech ugrupowań politycznych. Od 1929 roku PPS była ważną siłą, opozycyjnego wobec sanacji, bloku „Centrolew”. Była nie tylko krytyczna wobec istniejącego systemu, ale przeciwstawiała własną wizję rozwoju Polski, nakreśloną na ostatnim przed wojną, XXIV kongresie w Radomiu w 1937 roku. Program ów zakładał przebudowę ustroju państwa oraz zmianę stosunków społeczno-gospodarczych po przejęciu władzy przez socjalistów w ramach demokratycznych procedur. Deklarował walkę o Polską Republikę Socjalistyczną z kontrolowanym przez społeczeństwo rządem robotniczo-chłopskim, planową gospodarką i uspołecznioną wielką własnością. W czasie wojny działacze partii wchodzili w skład struktur państwa podziemnego i rządu na emigracji oraz współtworzyli program przyszłej odrodzonej Polski.

Wojna i doświadczenia z faszyzmem wpłynęły na radykalizację szerokich mas społecznych w Europie, także w Polsce. Potwierdzeniem tych nastrojów były rządy lewicowe w większości państw starego kontynentu w pierwszych latach powojennych. Można przyjąć, że program polskich socjalistów miałby szanse realizacji, gdyby w demokratycznych wyborach dane było tej partii poddać się woli wyborców. Tak się jednak nie stało. Na skutek politycznych decyzji wielkich mocarstw Polska znalazła się w radzieckiej strefie wpływów i w konsekwencji zwyciężyła opcja komunistyczna, a PPS od 1948 zniknęła ze sceny politycznej. Jej działacze albo włączyli się w proces budowy nowego ustroju na komunistycznych warunkach, albo wycofali się z życia politycznego, a najbardziej nieprzejednani zostali aresztowani i skazani na wieloletnie więzienie. Niektórzy tak jak Kazimierz Pużak zmarli w więzieniach.

Polska Partia Socjalistyczna jako niezależna organizacja przetrwała tylko na emigracji, gdzie przebywali także wybitni działacze partyjni, którzy w wyniku zawieruchy wojennej znaleźli schronienie głównie w Anglii – Tomasz Arciszewski, Adam Ciołkosz, Jan Kwapiński, Adam Pragier, czy we Francji – jak Zygmunt Zaremba, który nielegalnie opuścił

kraj w 1946 roku. W sytuacji, gdy Polska została podporządkowana Związkowi Radzieckiemu bez możliwości budowy demokratycznego systemu, Polska Partia Socjalistyczna na emigracji uznała, że: jej rolą jest nie tylko występowanie wobec wolnego świata w obronie interesów ujarzmionego narodu (tu zresztą nie różniła się od pozostałych ugrupowań), ale przede wszystkim - nakreślenie wizji ustroju Polski, socjalistycznej alternatywy wobec komunistycznej wersji narzuconej społeczeństwu pod nazwą Polski Ludowej. Liczono bowiem, że w warunkach wolności i demokracji, które kiedyś nastąpią, społeczeństwo wybierze model socjalizmu demokratycznego praktykowanego na zachodzie Europy.

Polska Partia Socjalistyczna identyfikowała się z zachodnioeuropejskim modelem socjalizmu. Przynależała - choć na niepełnych prawach do Międzynarodówki Socjalistycznej - Adam Ciołkosz, był członkiem komisji przygotowującej deklarację *Cele i zadania socjalizmu demokratycznego*, przyjętą na kongresie założycielskim Międzynarodówki Socjalistycznej we Frankfurcie w 1951 roku. Jednak cel: budowa ustroju socjalistycznego w warunkach demokratycznych, był programem maksimum, program minimum - odnosił się do drogi dojścia w warunkach jakie istniały. Tutaj zderzyły się dwie koncepcje: Zygmunta Zaremby i Adama Ciołkosza. Zaremba uważał, że system w Polsce będzie ewoluował, a zatem należy metodą małych kroków zdobywać przyczółki (niezależne organizacje, rozwój samorządności, prawo do opozycji), aby przejść od monopartii do społeczeństwa demokratycznego. Ciołkosz - uważał, że zadaniem PPS jest walczyć o uwolnienie Polski spod moskiewskiej kontroli, a dopiero po zerwaniu zależności od ZSRR, możliwa będzie budowa ustroju demokratycznego i przekształcenie kraju w kierunku socjalizmu demokratycznego. Obaj uważali, że w Polsce doktryna socjalizmu demokratycznego, znalazła na tyle silne grono zwolenników, że w warunkach demokratycznych nie będzie społecznego przyzwolenia do restauracji liberalnego kapitalizmu. Zakładali akceptację społeczną dla fundamentalnych przemian powojennych takich jak nacjonalizacja i reforma rolna.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych, już po śmierci Zaremby (Ciołkosz zmarł w 1978 roku) PPS opracowała pod kierunkiem Łukasza Winiarskiego, działacza ze Szwecji, *Tezy programowe* dostosowane do zmieniających się warunków, ale zachowujące ducha demokratycznego socjalizmu. Ostateczna wersja została przyjęta w 1987 roku. Emigracyjna PPS formalnie zakończyła swoją działalność na XXV kongresie w Warszawie w 1990 roku, gdzie nastąpiło połączenie z organizacjami krajowymi.